

Katolické jaro 1968

Ustavující sněm Díla koncilové obnovy na Velehradě v dosud nepublikované sérii fotografií

STANISLAVA VODIČKOVÁ

Pražské jaro bylo v socialistickém Československu dobou zásadních politických a společenských změn, které se dotkly i katolické církve. Ta se v průběhu několika měsíců svobody dokázala zformovat a vytvořit podmínky pro realizaci závěrů Druhého vatikánského koncilu¹ v domácím prostředí. Zastřešujícím orgánem těchto snah se stalo Dílo koncilové obnovy (DKO), jehož ustanovení bylo projednáváno ve dnech 13.–14. května 1968 na 1. celostátní konferenci na Velehradě. Atmosféru sjezdu zachytily snímky, které pocházejí z alba zaslaného pražskému arcibiskupu Josefu kardinálu Beranovi do římského exilu.² Sérii fotografií uveřejňujeme u příležitosti 55. výročí ustanovení Díla koncilové obnovy.

Na ustanovení DKO se aktivně podíleli i dva budoucí kardinálové. Vlevo litoměřický biskup a salesián Štěpán Trochta (1905–1974), vězeň nacistických koncentračních táborů (1942–1945) a poté i komunistických věznic a internací, v nichž prožil celkem 16 let. Vpravo pražský administrátor František Tomášek (1899–1992), jenž byl jako tajně vysvěcený biskup v letech 1951–1954 internován v premonstrátském klášteře Želiv, z něhož komunisté vybudovali internační tábor pro nepohodlné řeholníky a kněze. Oba biskupové se výrazně zasloužili o probuzení a rozkvet náboženského života ve svých diecézích. (foto: Daniel Havránek)

Projev dlouholetého předsedy Mírového hnutí katolického duchovenstva (MHKD)³ a exkomunikovaného kněze Josefa Plojgara na slavnostní schůzi v únoru 1968, kdy velebil dvacet let od „Vítězného února“, mohl vyvolat dojem, že společenská změna spojená s pražským jarem katolickou církev v Československu minula.⁴ Ale již o pouhý měsíc později byl ministr zdravotnictví Plojgar nucen ze svého předsednictví odstoupit.⁵ Ve stejné době došlo i k personální změně v čele Sekretariátu pro věci církevní (SPVC)⁶, kdy byl jeho vedoucí Karel Hružza⁷ vystřídán socioložkou Erikou Kadlecovou⁸, jež obnovila 16. dubna 1968 dialog o soužití státu a církve místo konfrontace.⁹

V březnu také vznikl otevřený dopis katolíků vězňených pro víru, jehož autory byli P. Oto Mádr, JUDr. Václav Vaško a jeho syn Václav Vaško. Během dvou dnů objeli další bývalé vězně roztroušené po českých zemích a získali pod něj 83 podpisů. Poté dopis předali

Část z pastýřského listu apoštolského administrátora Mons. Františka Tomáška

Bratři a sestry! Víím, jak čekáte na má slova nyní, ve chvíli hlubokého předělu v životě celé společnosti. Mnozí z vás, kněží i laici, mě v těchto dnech navštěvují nebo mi píší. Ze všech vašich spontánních projevů vyznívá veliká naděje, že pravda a spravedlnost ovládne náš veřejný život, ale ozývá se v nich i bolest a úzkost minulých let. Je to pochopitelné, vždyť všichni jsme společně nesli jejich tíhu: posměch, ponižování, pomlouvání, zastrasování, vyřazování z veřejného života, šikanování, internování, věznění. To vše doléhalo na děti, mládež, rodiny, řeholní sestry, řeholníky, kněze, biskupy i našeho arcibiskupa [Josefa kardinála Berana]. Chyběl tisk, přímé spojení vzájemné i spojení s náměstkem Kristovým, napojení na život a vývoj světové církve.

Zdroj: OPATRŇNÝ Aleš: *Pastýřské listy 1945–2000. Arcidiecéze pražská. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2003, Pastýřský list k počátkům obrodného procesu 1968 – březen 1968, vydáno 20. března 1968, s. 165.*

v podatelně Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) k rukám nového prvního tajemníka Alexandra Dubčeka. Dalším krokem byla jeho medializace v *Literárních listech*. V redakci se setkali s Ludvíkem Vaculíkem¹⁰, který dopis nejen zařadil do příštího vydání,¹¹ ale

pohotově ho doplnil také o rozhovor s biskupem Františkem Tomáškem.¹²

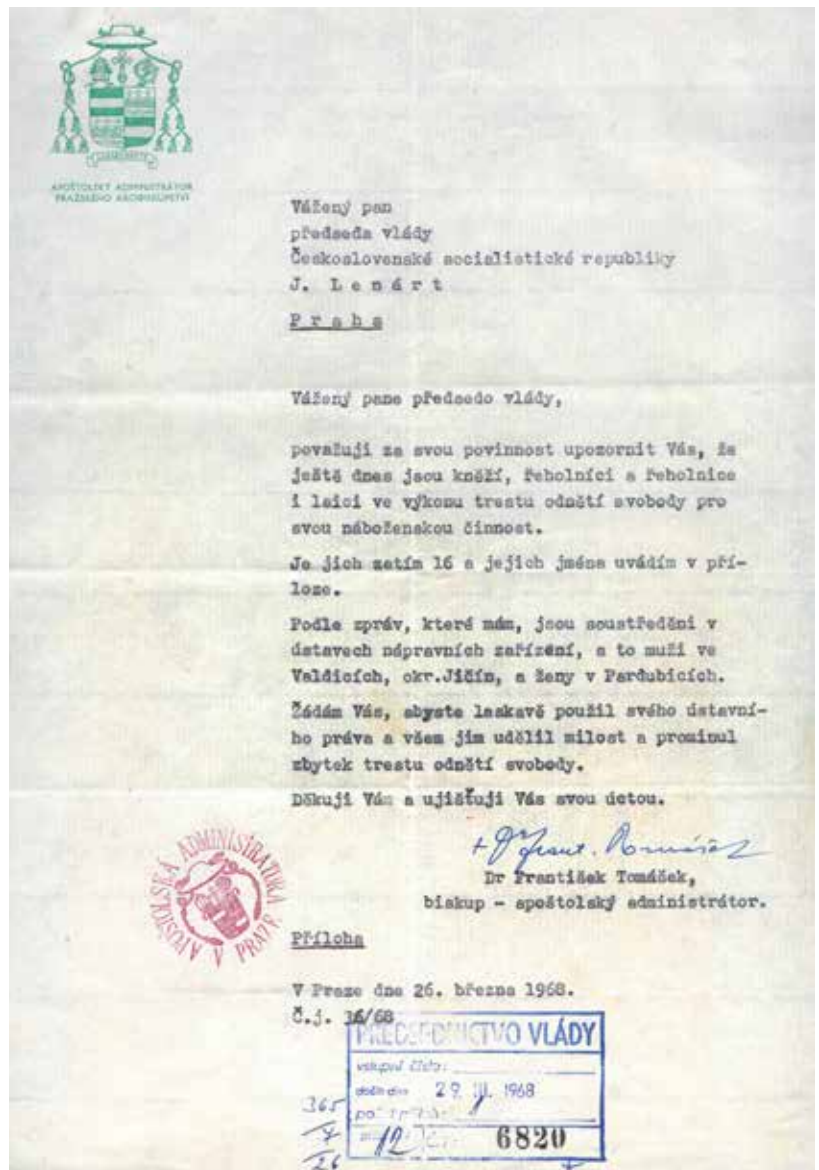
Části duchovních i laiků však vadilo, že dopis reagoval na Dubčekovu celospolečenskou výzvu ke spolupráci na ozdravení státu, která měla zajistit i podporu církve.¹³ Nehodlali sekundovat „palácovému převratu

- 1 Druhý vatikánský koncil probíhal od 11. 10. 1962 do 8. 12. 1965. Jeho úkolem bylo přinést evangelium lidem moderní doby a obnovit církev, aby byla na tento úkol připravena.
- 2 Arcibiskup Josef Beran odletěl v pátek 19. 2. 1965 do nuceného exilu v Římě bez možnosti návratu. Výměnou za jeho „dobrovolný“ odchod dovolil komunistický režim výměnu na pražské stolci, kdy se místo kolaborujícího P. Antonína Stehlika nově ujal řízení arcidiecéze apoštolský administrátor Mons. František Tomášek.
- 3 Mírové hnutí katolického duchovenstva sloužilo v letech 1950–1968 k prosazování komunistické církevní politiky v prostředí církve. V jeho čele stáli tzv. míroví kněží, kteří si osobovali právo jednat jménem církve místo internovaných či uvězněných biskupů.
- 4 Pamětní list Mírového hnutí katolického duchovenstva ČSSR k 20. výročí Vítězného února. *Katolické noviny*, 1968, roč. 20, č. 8 (25. 2. 1968), s. 1 a 3; Dopis našeho duchovenstva ÚV KSČ. *Katolické noviny*, 1968, roč. 20, č. 9 (3. 3. 1968), s. 1 a 3.
- 5 Na mimořádné schůzi předsednictva MHKD konané 21. 3. 1968 v Paláci Charitas v Praze rezignovalo pod tlakem celé jeho vedení.
- 6 Sekretariát pro věci církevní ministerstva kultury byl v letech 1967–1989 orgánem státní správy ve věcech církvi a náboženských organizací. Zabezpečoval jejich činnosti v souladu s platnou legislativou a odborně řídil okresní a krajské církevní tajemníky.
- 7 Karel Hružza (1921–2002), člen KSČ od roku 1945, původně dělník, v letech 1947–1949 vedoucí tajemník Okresního výboru (OV) KSČ v Kolíně, 1950–1953 vedoucí kádrového oddělení na ministerstvu informací, 1953–1956 vedoucí kádrového odboru na ministerstvu školství a kultury, 1956–1968 a znovu 1969–1971 vedoucí SPVC, od roku 1971 zaměstnán v Úřadu předsednictva vlády.
- 8 Erika Kadlecová (1924–2014), členka KSČ od roku 1945 do vyloučení v roce 1970, socioložka, signatářka Charty 77. Před nástupem na SPVC vedla oddělení teorie a sociologie náboženství v Sociologickém ústavu Československé akademie věd. Po propuštění našla práci jako účetní v družstvu Řempe a poté v národním podniku Textil.
- 9 Jednání mezi státem a církví se zúčastnili následující biskupové: pražský apoštolský administrátor František Tomášek a slovenští biskupové Ambróz Lazík, Eduard Nécsey a Róbert Pobožný. Stát zastupovali místopředseda vlády Gustáv Husák, ministr kultury Miroslav Galuška, pověřenec kultury Štefan Brenčič a vedoucí SPVC Erika Kadlecová. Viz Setkání představitelů státu a církve. *Katolické noviny*, 1968, roč. 20, č. 17 (28. 4. 1968), s. 1.
- 10 Ludvík Vaculík (1926–2015), člen KSČ (1945–1967), publicista, spisovatel, disident, autor manifestu *Dva tisíce slov* (1968), zakladatel samizdatové edice Petlice (1972) a signatář Charty 77.
- 11 Dopis katolíků prvnímu tajemníku ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi. *Literární listy*, 1968, roč. 1, č. 4 (21. 3. 1968), s. 1.
- 12 VAŠKO, Václav: *Ne vším jsem byl rád. Vlastní životopis*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2001, s. 281–282.
- 13 Podle statistického výkazu SPVC z roku 1967 se v českých zemích pravidelně účastnilo bohoslužeb 9,5 % osob, v pastoraci působilo

uvnitř komunistické strany“ a podporovat „hodnější“ marxisty při dalším budování „ráje na zemi“. Nechtěli se domáhat privilegií, jen požadovali od nové vlády slibující změnu především napravení zločinů a chyb, kterých se dopustili jejich předchůdci. Obraceli se na biskupa Tomáška, jediného biskupa v úřadu na území českých zemí, který na jejich podněty reagoval pastýřským listem.

Kněží i laici žádali okamžité ukončení administrativního a represivního nátlaku na církve, návrat biskupů do jejich úřadů, obnovu řeholního života, propuštění zbývajících politických vězňů atd.¹⁴ Z diskuse vznikla petice, jež formulovala požadavky církve a kterou během několika týdnů podepsalo asi 150 tisíc věřících, v čele s biskupy, představenými ženských i mužských řeholních společností a katolickými osobnostmi.¹⁵ Petice byla předána 21. března do podatelny ÚV KSČ, kde týž den probíhalo projednávání zprávy o situaci církví. Směrnice vzniklá z jednání otevřela cestu k částečné obnově náboženské svobody v Československu.¹⁶

Po Plojharově odstavení z vedení MHKD vznikl nový akční výbor v čele s biskupem Františkem Tomáškem,¹⁷ který vyzval kněze ke svolání vikariátních (děkanátních) schůzí, na nichž měli projednat koncepci Akčního programu nového hnutí a zvolit delegáty na celostátní konferenci, která byla plánována na 13.-14. května 1968 na Velehradě. Hlavním úkolem rodičů se hnutí měla být obnova církevních struktur, duchovní obroda národa a uvádění myšlenek Druhého vatikánského koncilu do praxe v místních

Dopis pražského administrátora Františka Tomáška předsedovi vlády Jozefu Lenártovi z 26. března 1968. Biskup Tomášek v něm žádá o propuštění šestnácti duchovních a laiků, kteří v té době stále byli v nápravných zařízeních z důvodu své náboženské činnosti. (foto: AKPR)

2693 duchovních, pokřtěno bylo 52 % narozených dětí, 30,6 % svateb bylo církevních, 69,5 % pohřbů bylo církevních a výuku náboženství navštěvovalo 16,8 % dětí z celkového počtu žáků 2.-7. tříd. CUHRA, Jaroslav: *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972*. ÚSD AV ČR, Praha 1999, s. 11.

14 CUHRA, Jaroslav: *Dílo koncilové obnovy v kontextu státně-církevní politiky Pražského jara*. CDK, Brno 2000, s. 112.

15 Iniciátory dopisu byli Ivan Medek a P. Karel Pilík. VAŠKO, Václav: *Dílo koncilové obnovy, jeho vznik a vliv*. In: OPATRŇÝ, Aleš: *Kardinál Tomášek a koncil. Sborník ze sympozia k 10. výročí úmrtí kardinála Tomáška a ke 40. výročí zahájení 2. vatikánského koncilu v Praze 9. a 10. října 2002*. Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, Praha 2002, s. 80.

16 MÁDR, Oto: *V zápasech za Boží věc. Vzpomínky, texty a rozhovory*. Vyšehrad, Praha 2007, s. 49-50.

17 Výbor dále tvořili kněží Vladimír Rudolf, Zdeněk Wagner, Ladislav Simajchl a za slovenskou stranu Jozef Kútník, Július Gábris a Rudolf Baláž. Vedením sekretariátu byl pověřen P. Vladimír Rudolf.

podmínkách.¹⁸ Výbor reformovaného MHKD zpracovával připomínky a podněty k Akčnímu programu, které přicházely z kněžských schůzí i od laiků. Postupně vykrystalizoval i charakter tohoto hnutí, přestalo být jen stavovskou organizací duchovních a nově se v duchu Druhého vatikánského koncilu zapojili do jeho činnosti i laici.

PRŮBĚH VELEHRADSKÉ KONFERENCE

Na 1. celostátní sjezd DKO přijelo 16 biskupů¹⁹ a 577 delegátů za kněze a laiky. V sobotu 13. května 1968 odpoledne byl na programu nejprve archeologický a duchovní úvod o významu Velkomoravského kostela z 9. století na Modré pro náboženskou minulost ve vztahu k současnosti a po něm následovala smírná adorace vykonaná biskupem bez státního souhlasu²⁰ Josefem Hlouchem. Mezitím výbor upřesňoval program na další den a sestavoval kandidátní listinu celostátního předsednictva DKO. Toho odpoledne se sešla rovněž první konference českých a slovenských biskupů od roku 1949, která

měla vydat stanovisko k Akčnímu programu, stanovám a organizačnímu řádu nového hnutí. Po několika hodinové poradě ho biskupové podpořili a stali se jeho členy.

Z diskusí vyplynuly úkoly, které tvořily základ organizačního řádu: „Pomáhat kněžím v pastoraci, přispívat k jejich odborné připravenosti, pečovat o liturgii, katechezi, křesťanský život ve farnostech, dbát o mravní výchovu dětí a mládeže, organizovat charitativní a sociální činnost, být průkopníkem ekumenismu, podporovat umění, angažovat se ve sdělovacích prostředcích, zprostředkovávat právní pomoc duchovním, zúčastňovat se mezinárodních akcí pro světový mír a pro pomoc národům rozvojových zemí.“²¹

V Akčním programu bylo rovněž jasně specifikováno stanovisko církve k socialismu s odkazem na její magisterium: „Princip socialismu může účinně působit jen tehdy, je-li spojen s principem demokracie. [...] Pokud jde o demokracii, najdeme v církevních dokumentech výslovné odsouzení diktatury a zdůraznění nutnosti obnovy občanských svobod všude, kde byly načas omezeny.“²²

Druhého dne ráno, tedy 14. května, se shromáždili delegáti, biskupové,

opati, řeholní i diecézní kněží, řeholnice a poutníci na mši svaté v bazilice. Bohoslužbu koncelebrovali biskupové se státním souhlasem i bez něho.²³ Poté zahájil biskup Tomášek jednání sjezdu. V úvodním projevu zdůraznil, že biskupská konference pokládá Akční program a organizační řád za dobré východisko pro další práci, protože „smyslem DKO je pomáhat ustavené církevní hierarchii k plnění závěru 2. vatikánského koncilu v naší vlasti.“²⁴ U mikrofonu se střídali řečníci s projevy k různým tématům. Odpoledne seznámil P. Vladimír Rudolf delegáty s konečným zněním Akčního programu a JUDr. Václav Vaško s navrhovanými stanovami. Oba návrhy shromáždění schválilo aklamací.²⁵

Nakonec byly ustanoveny dva samostatné národní celky a zvoleno zastřešující celostátní předsednictvo hnutí, v jehož čele stanul biskup František Tomášek.²⁶ Z jednání sjezdu vzešly tři dokumenty, a to *Prohlášení ustavujícího sjezdu DKO, Otevřený list celostátní konference DKO občanům naší vlasti a poselství Křesťanským církvím a církevními společnostmi.*²⁷ Zaslány byly také pozdravné telegramy

18 Součástí obrody církve bylo i převzetí katolického tisku. Funkcí šéfredaktora *Katolických novin* byl nejprve pověřen P. Vladimír Rudolf a později kněz Tovaryšstva Ježíšova František Mikulášek. *Duchovního pastýře* nahradila teologická revue *Via*, již redigoval P. Josef Zvěřina. Vydavatelem obou periodik se místo MHKD stala Česká katolická charita, jejíž vedení převzal biskup Kajetán Matoušek.

19 Sjezdu se z důvodu nemoci nezúčastnil nitranský arcibiskup Eduard Nécsey, jenž přivítal vznik DKO zvláštním listem publikovaným v tisku. Z listu otce arcibiskupa dr. E. Nécseye. *Katolické noviny*, 1968, roč. 20, č. 21 (26. 5. 1968), s. 4.

20 K výkonu duchovní služby musel mít kněz od roku 1949 povolení – státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, zkráceně státní souhlas. Státní orgány tak mohly kdykoliv a pod jakoukoliv záminkou zbavit nepohodlného kněze či biskupa státního souhlasu, a to bez soudu i možnosti odvolání. Působení bez státního souhlasu bylo kvalifikováno jako trestný čin maření dozoru státu nad církvemi s trestní sazbou až dva roky nebo bylo možné uložit peněžitý trest.

21 VAŠKO, Václav: *Ne vším jsem byl rád. Vlastní životopis*, s. 292.

22 Tamtéž, s. 292–293.

23 U oltáře velehradské baziliky veřejně koncelebrovali biskupové bez státního souhlasu Štěpán Trochta, Karel Skoupý, Josef Hlouch, Karel Otčenášek, Ladislav Hlad, slovenští biskupové Ján Chryzostom Korec, Peter Dubovský a řeckokatolický biskup Vasil Hopko a dále se státním souhlasem dva apoštolští administrátoři, biskup František Tomášek a trnavský biskup Ambróz Lazík.

24 Projev Otce biskupa Dr. Fr. Tomáška. *Katolické noviny*, 1968, roč. 20, č. 21 (26. 5. 1968), s. 1.

25 Několik základních rysů charakterizujících obrodné hnutí v církvi a jeho úkoly v projevu P. Vladimíra Rudolfa: 1. Pevná vazba na biskupa, biskupský sbor a hlavu církve. 2. Farnost a diecéze jako základní útvar živých společenství. 3. Naddiecézní spolupráce v zájmu společného postupu a využití sil. 4. Národní a světová spolupráce kněží, řeholníků a řeholních bratří. 5. Pomoc každé dobré iniciativě k realizaci. 6. Práce na úrovních: farní, vikariátní, diecézní, národní a celostátní. Viz K úkolům DKO. *Katolické noviny*, 1968, roč. 20, č. 21 (26. 5. 1968), s. 4.

26 Místopředsedy celostátního předsednictva DKO se stali biskup Ambróz Lazík z Trnavy, P. Josef Soukup z Brna, prof. Jozef Kútník ze Sliače u Ružomberku, PhDr. Jiří Němec z Prahy, ThDr. Ján Murín z Bratislavy. Členy předsednictva byli zvoleni MUDr. Vladimír Rádl, Marcela Němečková, P. Oto Mádr, Lucián Bíró, P. Rudolf Baláž, Priska Kopečná. Sekretářem byl zvolen P. Vladimír Rudolf. Viz Předsednictvo DKO. *Katolické noviny*, 1968, roč. 20, č. 21 (26. 5. 1968), s. 4.

27 Tamtéž, s. 3.

Jeho Svatosti papeži Pavlu VI., Jeho Eminenci kardinálu Josefu Beranovi a prezidentu republiky Ludvíku Svobodovi.²⁸

SNAHY O LEGALIZACI

Po ukončení velehradského sjezdu začala církev naplňovat úkoly vycházející z programu hnutí, přestože k tomu neměla oficiální svolení státu. Živelně byl obnoven např. Orel, katolický Junák, tábory pro děti, různé náboženské kurzy, duchovní cvičení, řeholní život apod. Stále však zůstávala v platnosti dosavadní legislativa omezující činnost církve a státní orgány trvaly na dodržování zákonů až do jejich novelizace. Z tohoto důvodu byly urychleně dokončeny stanovy i organizační řád hnutí, celostátní předsednictvo oba dokumenty schválilo a zažádalo o registraci u ministerstva vnitra. To s registrací otálelo a požádalo o stanovisko ministerstva kultury, do jehož působnosti církve spadaly. Z něho vyplývá, že se reformování komunisté zalekli akceschopnosti

církve i iniciativy biskupa Tomáška.

Žádost o registraci přišla na pořad jednání předsednictva ÚV KSČ až v polovině července 1968 v souvislosti s projednáním nové koncepce církevní politiky. Nad samotným DKO panovaly rozpaky. Na jednu stranu předsednictvo chápalo nereálnost i nevhodnost politického zásahu při obrodě MHKD, autoři stanoviska ale poukazovali na určité negativní stránky pro církevní politiku, jež představovalo nástupnické hnutí: „[...] činnost laiků, která na diecézní úrovni překračuje rámeček akčního programu KSČ“, „militantní prosazování zájmů církve“, „neoprávněné vydávání oběžníků DKO apod. V tomto kontextu měla být posouzena i žádost o legalizaci DKO, zvláště s přihlédnutím k realitě cílů státně-církevní politiky v případě legalizace této organizace.“ Na závěr autoři konstatovali, že „proces ovlivňování, vnitřní diferenciací a pozitivní orientace DKO bude obtížný a složitý“.²⁹

Diskuse předsednictva ÚV KSČ k registraci hnutí pokračovala ještě na několika dalších schůzích, a to

i 20. srpna 1968, kdy bylo jednání zasedání ukončeno zprávou o blížící se okupaci vojsky Varšavské smlouvy. Po přijetí moskevského protokolu nebylo DKO povoleno.

Navzdory zákazu se část úkolů z velehradského sjezdu podařilo naplnit, i když některé z nich zůstaly v platnosti jen dočasně: byla legalizována a obnovena řeckokatolická církev, řeholní společenství mohla veřejně rozvíjet své působení,³⁰ došlo k obnovení olomoucké teologické fakulty a semináře³¹ a postupně se ujali svého úřadu biskupové Karel Skoupý (brněnská diecéze), Josef Hlouch (československá diecéze), Štěpán Trochta (litoměřická diecéze) a pomocní biskupové Vasil Hopko (prešovská eparchie) a Kajetán Matoušek (pražská arcidiecéze). Olomoucká arcidiecéze však zůstala i nadále neobsazena a také biskupu Karlu Otčenáškovu, tajně svěcenému pro královéhradeckou diecézi, nebylo dovoleno nastoupit do biskupské služby. Podobně nedostal státní souhlas ani světící biskup Ladislav Hlad pro pražskou arcidiecézi. Přes krátkost trvání se práce hnutí stala inspirací k novým činům a postupům v mnoha oblastech života církve, kdy byla mimo jiné naplněna jedna z podstatných myšlenek Druhého vatikánského koncilu, a to spolupráce duchovních a laiků.

Jedním z posledních „neoprávněných“ oběžníků DKO bylo prohlášení k srpnové okupaci, které sepsal Václav Vaško ml. a do oběhu ho rozeslali P. Oto Mádr a P. Antonín Bradna.

NEVSTOUPÍŠ DVAKRÁT DO STEJNÉ ŘEKY

Likvidace obrodného procesu se brzy promítla do církevní politiky státu.

Prohlášení ustavujícího sjezdu DKO

Stavíme se za podání, kterým otec biskup ThDr. František Tomášek požádal jménem všech českých a slovenských biskupů československou vládu, aby bylo obnoveno jednání čs. vlády se Svatým stolicem, aby bylo umožněno obnovení svobodného styku našich ordinářů se Svatým stolicem, aby všichni biskupové – diecézní i titulární – mohli nastoupit do svých úřadů, aby byla zabezpečena nerušená činnost celostátní biskupské konference, aby v dohodě se Svatým stolicem byly obsazeny uprázdněné biskupské stolce, aby biskupové mohli svobodně vykonávat svůj úřad, zřizovat a řídit teologická učiliště a semináře, zřizovat a obsazovat fary, stavět kostely a jiné církevní objekty, aby kněží ve své pastorační činnosti podléhali pouze ordinářům, aby laikům nebyly kladeny překážky v plné účasti na všech stránkách života církve, aby byl umožněn život a činnost řádů, kongregací a sekulárních institutů v duchu dekretů II. vatikánského koncilu.

Zdroj: *Katolické noviny*, 1968, roč. 20, č. 21 (26. 5. 1968), s. 3.

²⁸ Tamtéž, s. 1.

²⁹ CUHRA, Jaroslav: *Dílo koncilové obnovy v kontextu státně-církevní politiky Pražského jara*, s. 119.

³⁰ Již 7. 4. 1968 se sjelo 102 zástupců řeholních společenství, kteří si zvolili výbor Sekretariátu řeholních společenství, jenž zastupoval jejich zájmy při jednání se státem. V průběhu uvolnění obnovilo svou činnost na území českých zemí 36 mužských a 47 ženských řádových společenství.

³¹ V Olomouci vznikla 19. 9. 1968 samostatná pobočka Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Praze se sídlem v Litoměřicích, jež byla posléze 30. 6. 1974 zrušena.

V létě 1969 byla z vedení Sekretariátu pro věci církevní odvolána Erika Kadlecová a na její místo dosazen „předlednový“ vedoucí Karel Hřůza, což přineslo opětovně vytlačení církve z veřejného prostoru. Režim rozšířil svůj vliv na počet a umístění duchovních v pastorační a prohloubil dozor nad jejich činností prostřednictvím církevních tajemníků a Státní bezpečnosti (StB). Korigoval počty bohoslovců, cenzuroval nejen církevní tisk, ale i pastýřské listy biskupů a naplno se roztočila kola proticírkevní propagandy. Opět byl znemožněn styk domácí církve s Vatikánem. Revokací rozsudků byly ukončeny rehabilitace i rozvoj řeholního života, kdy se řeholní komunity od listopadu 1970 znovu očitly „mimo zákon“. Pod dohledem ÚV KSČ bylo 31. srpna 1971 zřízeno nové kolaborantské Sdružení katolického duchovenstva Pacem in terris,³² jehož představitelé vystupovali na podporu režimu.

Proticírkevní boj sice nabral na obrátkách, avšak ve skutečnosti se jeho čas už naplnil. Na změnu měl vliv především mezinárodní kontext, ať už to byly závěry Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, které ČSSR v roce 1975 ratifikovalo v Helsinkách, nebo nástup perestrojky v Sovětském svazu v 80. letech, v jejichž rámci došlo k sérii politických a ekonomických reforem, do nichž tvrdý proticírkevní kurz nezapadal.

Pro domácí katolickou církev byl pak klíčový nástup Jana Pavla II. do funkce v roce 1978. Papežova osobní zkušenost s praktikami totalitních režimů přinesla změnu do vatikánské politiky. Jeho pochopení situace a podpora církvi za železnou oponou se například projevil 5. července 1985 na oslavách 1100. výročí smrti sv. Metoděje na Velehradě. Tehdy se státním organizátorům vymkla příprava „mírové akce“ z rukou a zástup statisíce poutníků vypískal

Prohlášení přípravného výboru DKO k okupaci

Drazí bratři a sestry!

V těchto vážných hodinách pro národy našeho státu odevzdáváme plni víry a naděje své osudy do rukou Boží prozřetelnosti. Žádáme vás, abyste zachovali klid, rozvahu a občanskou statečnost. Dnes samozřejmě nemůžeme předvídat další vývoj, ale mějme vždy na paměti toto:

- 1. Svoboda náboženství je zaručena ústavou, její dodržování musíme neustále vyžadovat.*
- 2. Zůstaňme věrně sjednoceni se svými pastýři, biskupy, kteří osvědčili již dříve svou věrnost církvi a Svatému otci.*
- 3. Seskupme se kolem svých kněží, nedopusťme, aby došlo k jejich dřívější izolaci.*
- 4. Nesnižme se nikdy ke kolaboraci v jakékoli formě.*
- 5. Pracujme v pastoračních a farních radách. Pracujme klidně v rámci platných zákonů. K pastoračním a farním radám není třeba schválení podle spolčovacího zákona, neboť jsou součástí církevní struktury.*
- 6. Rozvíjejme ve svých náboženských obcích činnost zejména liturgickou, katechetickou a charitativní.*
- 7. Naším apoštolátem necht' je vždy modlitba, obět' a osobní příklad.*

V Praze 21. srpna 1968. Přípravný výbor DKO

Zdroj: VAŠKO, Václav: *Ne vším jsem byl rád. Vlastní životopis*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2001, s. 296.

představitel režimu. Hlasitě se dožadoval náboženské svobody a papežovy přítomnosti na oslavách.³³

O tři roky později inicioval Augustin Navrátil petici *Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů*, v níž požadoval respektování práv věřících a naplnění náboženské svobody. Petici podepsalo v průběhu několika týdnů půl milionu lidí napříč republikou.

Rostoucí aktivita církve vyvrcholila v listopadu 1989, kdy se protnuly dva důležité dějinné okamžiky. Celou zemí otřásaly masové demonstrace a ve vzduchu visela hrozba vyhlášení generální stávky všech pracujících. V sobotu 25. listopadu celebroid kardinál František Tomášek slavnostní mši na počest svatořečení Anežky České ve Svatovítské katedrále. V místě, kde před čtyřiceti lety začala perzekuce katolické církve narušením bohoslužby a internací pražského arcibiskupa Josefa Berana,

navázal na svého předchůdce a v přímém televizním přenosu z bohoslužby pronesl: „*Já i celá katolická církev stojíme na straně národa.*“ Přihlášení se katolické církve k sametové revoluci potvrdil znovu o pár dnů později, kdy veřejně podpořil volbu Václava Havla prezidentem.

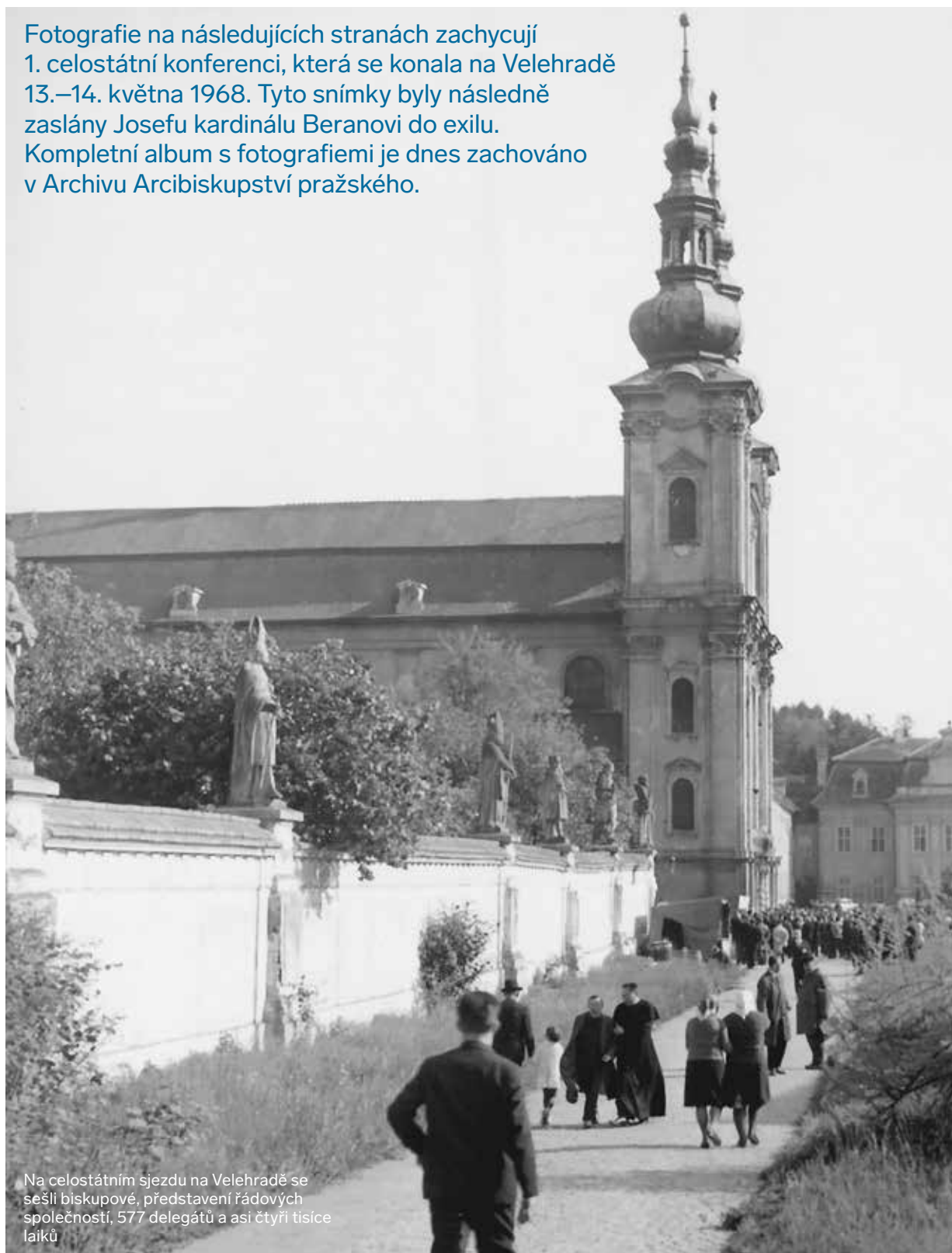
STANISLAVA VODIČKOVÁ (1965) působí v Ústavu pro studium totalitních režimů od roku 2008. Dlouhodobě se věnuje zkoumání perzekuce křesťanů a jejich rezistence v letech 1938–1945 a 1948–1989.

Je autorkou životopisu arcibiskupa pražského Josefa kardinála Berana *Uzavírám vás do svého srdce* (ÚSTR – CDK, Praha – Brno 2018) a řady dalších publikací, studií a výstav. V současné době je hlavní řešitelkou grantu NAKI s názvem *Virtuální muzeum perzekuce katolické církve na území českých zemí (1938–1989)*.

³² Více k tématu Sdružení katolického duchovenstva Pacem in terris např. VAŠKO, Václav: *Pátá kolona v církvi*. Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, Praha 1996; CUHRA, Jaroslav: *Nejen ze života církvi*. Vznik Sdružení katolických duchovních Pacem in terris. *Historický obzor*, 1999, roč. 10, č. 5–6, s. 128–131.

³³ Kardinál Tomášek pozval Jana Pavla II. na oslavu, vláda však jeho přjezd nepovolila.

Fotografie na následujících stranách zachycují 1. celostátní konferenci, která se konala na Velehradě 13.–14. května 1968. Tyto snímky byly následně zaslány Josefu kardinálu Beranovi do exilu. Kompletní album s fotografiemi je dnes zachováno v Archivu Arcibiskupství pražského.

Na celostátním sjezdu na Velehradě se sešli biskupové, představení řádových společností, 577 delegátů a asi čtyři tisíce laiků

Českobudějovický biskup Josef Hlouch při adoraci v předvečer sjezdu DKO

Druhý den konference začal bohoslužbou. Průvod představených řádů a biskupů s insigniemi znamenal vnější projev obnovy katolické církve u nás.

Slavné mši svaté předsedal brněnský biskup (bez státního souhlasu) Karel Skoupý (s mitrou)

Mluvčím a symbolem perzekvovaných kněží se stal P. Antonín Mandl. Po zatčení se rozhodl nevypovídat, aby nikomu nepřitížil. Jeho rozhodnutí mu vyneslo dva roky vyšetřovací vazby včetně mučení.

Dominikánský kněz Jiří Maria Veselý (vlevo) připravil pro účastníky velehradského sjezdu výklad o archeologickém průzkumu na historických místech Velkomoravského kostela. Za ním biskupové František Tomášek, Kajetán Matoušek a Karel Otčenášek.

Provinciál Tovaryšstva Ježíšova František Šilhan, dlouholetý vězeň pro víru, promluvil o založení Sekretariátu řeholních společností

Biskup Ladislav Hlad (vpravo) bez státního souhlasu po boku biskupa Františka Tomáška s povolením k výkonu služby. Navzdory zásahům státu ukázala církev na Velehradě svoji jednotu.

Opat břevnovský Jan Anastáz Opasek (vlevo) a opat premonstrátského kláštera v Želivě Bohumil Vít Tajovský, oba dlouholetí vězni komunistického režimu

S Akčním programem seznámil delegáty P. Vladimír Rudolf
Kostel se proměnil ve velkou sněmovní síň

Schválení Akčního programu a stanov Díla koncilové obnovy
O přestávce využili delegáti příležitosti promluvit s biskupem Tomáškem

Nový ředitel Katolické charity biskup Kajetán Matoušek obklopený řeholicemi
Oznámení o ustanovení Díla koncilové obnovy bylo přijato s nadšením